

Fogaskerék a gépezetben Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor. Az ÁVH vezetőjének élete.* Jaffa Kiadó, 2017.

Amennyiben a magyarországi kommunizmust gépezetnek (is) tekintjük – s miért ne tekinthetnénk annak az 1945 és 1990 közötti időszakot, még ha azon belül „hivatalosan” különböző periódusokat meg is különböztetünk –, akkor annak a gépezetnek a működtetéséhez sok kisebb-nagyobb fogaskerekre volt szükség. A legnagyobb fogaskerek a Magyar Kommunista Párt, majd Magyar Dolgozók Pártja legfelsőbb vezetői – a mikor hármas, mikor négyes, mikor ötös fogatnak nevezett társulat tagjai (Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály; Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József; Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József, Vas Zoltán) – voltak. Nem működött volna azonban a „szerkezet” a kisebb fogaskerek nélkül, amelyek közé Kovács István, Kádár János, Rajk László, Münnich Ferenc, Nagy Imre – és ahogy egykoron a filmek vége főcímében felsorolt szereplők nevét követően odaírták –: „...még sokan mások” sorolhatók. S hová lehet(ne) sorolni Müller Rolf könyvének hősét/alakját/tárgyát: Péter Gábor, született Eisenberger Benjámin, az 1945 és 1953 közötti időszak „megkerülhetetlen” alakját? Bármelyik kategóriába.

Az Újfehértón, szegény zsidó családban, 1906. május 14-én született, később szabósegédségig emelkedő, a magyarországi illegális kommunista mozgalomban már fiatalon bekapcsolódó, és különböző neveket használó, s – végül – Péter Gáborként ismertté vált személy a Rákosi Mátyás névvel fémjelzett korszak egyik legismertebb és legrettegettebb alakja lett. Az egyszerűen csak politikai rendőrségnek nevezett szervezet – a PRO, az ÁVO, az ÁVH – teljhatalmú ura, Rákosi Mátyás minden parancsának kérlelhetetlen végrehajtója.

Müller Rolf a szinte valamennyi, jelenleg elérhető forrást feltárva és feldolgozva, ennek a személynek az életútját vázolta fel kötetében. Amikor Gyarmati György korábbi, Péter Gáborról készült tanulmányát alapul véve továbblépett, jól tudta, hogy nem könnyű feladatra vállalkozik. Töredékes, hiányos – nem egy esetben egymásnak ellentmondó – források kritikus vizsgálatával kellett megrajzolnia egy olyan személy portréját, akiről mindenkinek más és más a vélemé-

nye, s aki magát – legalábbis a saját megmaradt feljegyzései szerint – csupán egy közreműködőnek, és nem a rendszert működtető személynek tartja. Pedig Péter Gábor jóval több volt, mint egyszerű közreműködő.

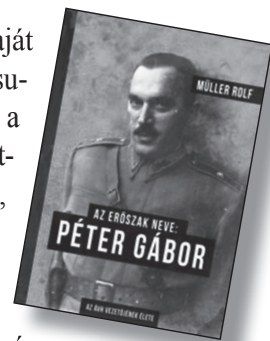
A szovjet belügyi szervek – valószínűsíthető, de konkrét dokumentumokkal alá nem támasztható – ágense, a szovjet utasítások végrehajtója. Rákosi Mátyás meghosszabbított jobb keze, a kommunista párt (a változó nevek ismétlése helyett csak így nevezve a korszak uralkodó hatalmi szervezetét) ökle. Ökol, amely lesújtott a kulákokra, az egyházi személyekre, a kispolgároknak, a Horthy-korszak különféle prominenseire, a szociáldemokratákra, a kisgazdapárti politikusokra és mindenkire, aki csak egy kicsit is másként gondolkodott arról a demokráciáról, amelyről sokan úgy vélték 1945-ben, hogy Magyarországon majd felépíthető lesz.

Péter Gábor és eszmetársai azonban már 1945 elején pontosan tudták, hogy nem demokráciát fognak építeni, hanem a Szovjetunió nyomán egy olyan „új világot”, amelyben a demokráciának nyoma sincs. S tudták azt is, hogy az „építkezéshez” szabad kezet kaptak. Csak azt kell figyelni, illetve csak arra kell összpontosítani, hogy a Gazda – Joszif Visszarionovics Dzsugasvili, azaz Sztálin – mit vár el. Aki ezeket az elvárásokat teljesíteni tudta, azzal „minden rendben” volt.

Természetesen a mértékül vett keleti irányba nagyon kellett figyelni, mivel a moszkvai széljárás nem volt mindig igazán követhető, és előfordult, hogy az egyik pillanatban még jónak vélt dolog (példa, üzenet) a másokban már rossznak minősült.

Péter Gábor egy ideig jól követte a széljárást, s megfelelt a hazai és a szovjetunióbeli „előjárói” elvárásainak. Ha kellett, egykori elvtársait ültette a bűnösök padjára, ha kellett, közvetlen munkatársait tüntette el az ÁVO/ÁVH sajátos, az „internálótábor – börtön – bitófa” sarokpontjai által határolt háromszögében.

Csillagzatának emelkedését a megváltozott moszkvai helyzet izgalmasan befolyásolta. Ott épp a cionista perekre készültek, és Rákosi Mátyás is úgy gondolta, hogy nem szabad nem követni a moszkvai irányt. Péter Gábor lett (volna) a kimunkálandó cionista összeesküvés, majd per első számú vádlottja. Különös helyzet: a Magyar Dolgozók Pártjának első számú vezetői (és a szűkebb vezetés nem kevés tagja)

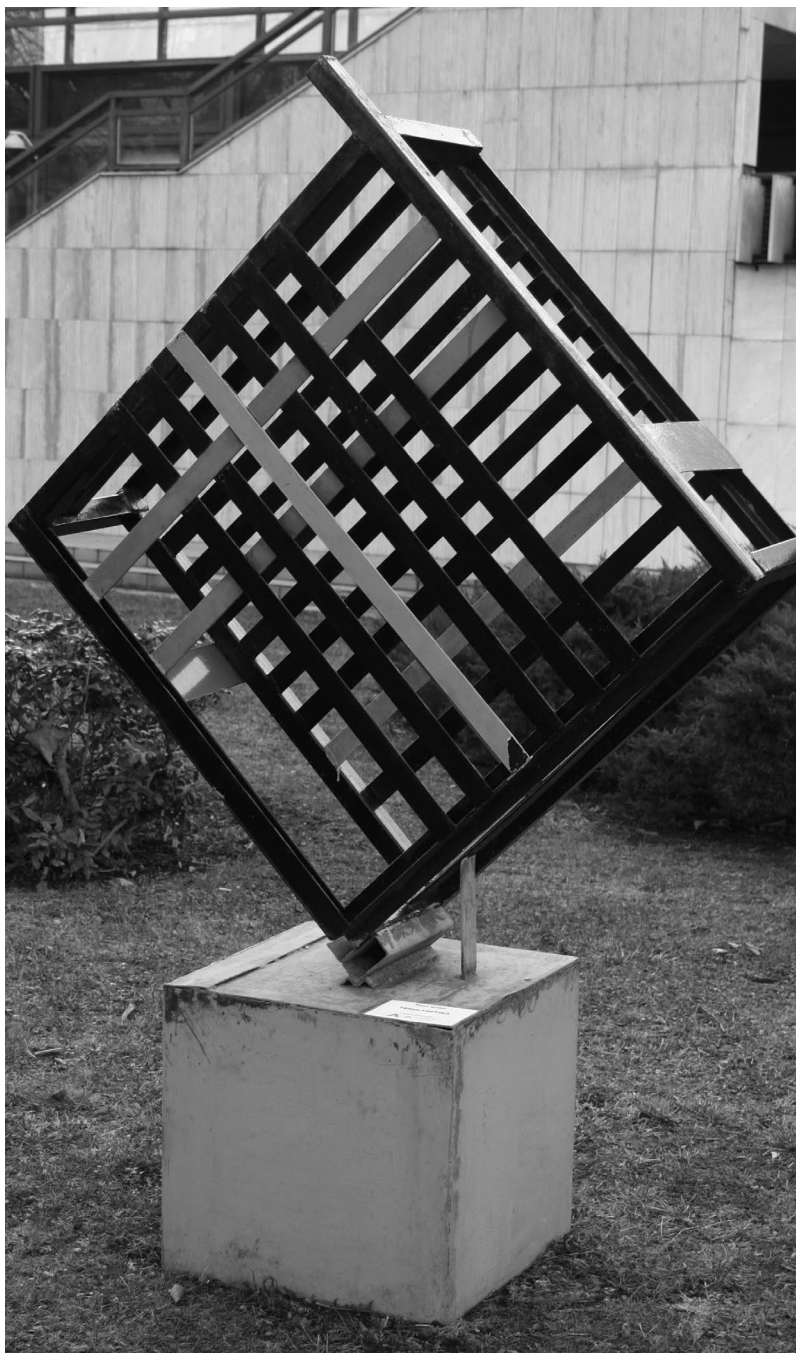
– Rákosi, Gerő, Farkas, Révai – kivétel nélkül zsidó származásúak voltak, és ők kívántak a sztálini antiszemitizmusnak megfelelően, cionista pert kreálni.

Péter Gábort és ÁVH-s beosztottait, illetve egykori beosztottait – akik „kiszemeltettek”, és többségükben szintén zsidó származásúak voltak, hiszen cionista perről lett volna szó – számos törvénytelenység miatt lehetett volna a vádlottak padjára ültetni, de cionista „elhajlásért”...

Az ÁVO/ÁVH a magyar történelemben addig soha nem ismert erőszakszervezete, több tízezer hivatásos és sorozott állománnyal, államként működött az államban. S akik a legfelsőbb szintről ezt a gépezetet irányították, igyekeztek a maguk bűneit mások bűneinek kinyilvánításával, illetve bűnök kreálásával elfeledtetni. Nem sikerült!

Azok, akik meg- és átérték a korokat, akik megjárta az Andrássy út 60. pokoli intézményét és más PRO/ÁVO/ÁVH épületeket, nem felejtettek. Voltak azonban olyan történelmi szereplők is (elődök és utódok), akik azt szerették volna, ha az emlékezet elhomályosul, és Szücs Ernő, Vajda Tibor, Tímár István, Décsi Gyula, Bauer Miklós, Princz Gyula, Károlyi Márton, valamint sok más „ávéhás” neve kikopik az emlékezetből. Müller Rolf könyve azonban leleplezően áll szemben a feledtetéssel. Értékes, szakmai szempontból korrekt és az „ítélet” megalkotását az olvasóra bízó könyve olyan munka, amely – ha a szerzőnek ereje, ideje lesz rá, és újabb források is előkerülnek – a folytatást, egy még alaposabb, még részletesebb biográfia megírását előlegezi.

A jelen kötet ehhez kiváló alapul szolgál, alig egy-két apró elírással, pontatlansággal találkozhatunk csak soraiban, amelyek alapvetően a korabeli források elmentmondásaiból következnek, illetve néhány emlékező forrásból, és az 1950-es, 1960-as évekbeli történetírásnak s abban a „Horthy-rendszer” embertelenségét

Simó Enikő: Térplasztika

bemutató publikációknak az engedékenyebb használatából adódnak.

Müller Rolf eddigi munkássága és ez a kötete is jól példázza: ha valaki a forrásokhoz fordul, és nem pre-koncepcióra építi munkáját, akkor figyelemre méltó mű kerülhet ki a keze alól. (Javasolható lett volna ugyanakkor, hogy e könyv egy annotált névmutatót (is) tartalmazzon, mert ma már nem biztos, hogy minden olvasó tudja: ki kicsoda, avagy ki kicsoda volt a feldolgozott történelmi korban.)

Szakály Sándor